

Sjelesorg for ungdom fra SOFA til handling

Tidsskrift for praktisk teologi
Nordic Journal of Practical Theology
Årgang 39. Nr. 1/2022
[s. 4-21]
<https://doi.org/10.48626/tpt.v39i1.5479>

Gry Stålsett, førsteamanuensis i religionspsykologi,
MF vitenskapelig høyskole, og spesialpsykolog, Modum Bad
Astrid Sandsmark, universitetslektor i praktisk teologi, MF
vitenskapelige høyskole

Elisa Stokka, universitetslektor i sjelesorg, MF vitenskapelig høyskole
Lars Johan Danbolt, leder Forskningscenter for eksistensiell helse,
Sykehuset Innlandet HF og professor II MF vitenskapelig høyskole
grystalsett@gmail.com

Abstract

This article presents the project Pastoral Care and Community building work among young people (SOFA) and findings from the project's three sub-studies. These studies are described in separate articles in this issue. Themes related to relationships and identity, faith and meaning, trauma and shame, sex and drugs, and personal and social difficulties were identified as addressed in the practice of pastoral care for adolescents. The project is rooted in the practical-theological research environment at MF University College, and has been carried out in collaboration with active caregivers in church youth environments. The project aims to contribute to the development of Nordic practical theology, in the intersection between the practice fields of pastoral care and youth ministry. The project places itself within the new directions within empirical research on practical theology that go under the heading «practice matters.» It is in the span between the ideals of faith education and the experiences from church youth arenas that the SOFA project explores pastoral care practices and community-building work among young people.

Nøkkelord: sjelesorg, ungdom, praktisk teologi, relasjoner og identitet, tro og mening, traumer og skam, sex og rus, personlige sosiale utfordringer.

Innledning

I denne artikkel presenteres prosjektet *Sjelesorg og fellesskapsbyggende arbeid blant ungdom* (SOFA) og funn fra prosjektets tre delstudier. Disse studiene er beskrevet i hver sine artikler i dette temanummeret. Prosjektet er forankret i det praktisk-teologiske forskningsmiljøet på MF vitenskapelig høyskole, og er gjennomført i samarbeid med aktive sjelesørgere i kirkelige ungdomsmiljøer. Prosjektet sikter mot å bidra til utviklingen av nordisk praktisk teologi, i skjæringsfeltet mellom praksisfeltene sjelesorg og ungdomsarbeid («youth ministry»). Prosjektet plasserer seg innenfor de nye retningene innen empirisk forskning på praktisk teologi som går under headingen «practice matters» (Moschella, 2018), der det argumenteres for at «Christian practice is always generated out of local inherited available materials, conscious and personally/culturally unconscious», slik Tom Beaudoin skriver (2016, s. 27). Det er når erfaringer fra kirkelig praksis blir reflektert i møte med tro og tradisjoner at både praksiser og teologier blir utviklet og koblet sammen på fornyede og kontekstrelevante måter, mer enn at det blir «handed down by the divine in some pristine unchanging form», slik Mary Clark Moschella uttrykker det (2018, s.19). Empirisk forskning kan bidra til å endre og utvide både praksiser og teologiske refleksjoner over muligheter og begrensninger fra praksisfeltene, inkludert kirkelig ungdomsarbeid (Beaudoin, 2016). Det er i spennet mellom *idealene* for trosopplæring og *erfaringene* fra kirkelige ungdomsarenaer at SOFA-prosjektet utforsker sjelesorgpraksiser og fellesskapsbyggende arbeid blant ungdom.

Trosopplæring og ungdomsdiakoni

Trosopplæringsplanen for Den norske kirke, «Gud gir - vi deler» (2009), gjelder både konfirmasjon og annen dåpsopplæring for barn og ungdom. Den legger vekt på at barn og unge skal få opplæring i hva kristen tro handler om, og at ungdom skal bli inkludert i støttende og omsorgsfulle fellesskap. Også betydningen av ungdomsdiakoni (Kolbjørnsrud, 2006) står på dagsordenen i sentrale kirkelige organer, som eksempelvis på Ungdommens kirkemøte (UKM), som har uttalt:

Unge møter ei rekkje krav, både frå seg sjølve og andre. Krav om å vere perfekt, frisk, vellykka, kome seg opp og fram i verda. Ein må få med seg alt, vere med overalt, helst vere viktig og meistre det sosiale spelet til kvar tid. Ein skal vere lykkeleg heile tida. Dette kan stå i skarp kontrast til ein røyndom som seier at det er vanleg at unge menneske har symptom på angst, depresjon, eteforstyrningar eller utagerande åtfærd i tidsavgrensa periodar. (UKM 07/11)

Den kirkelige ambisjonen om gode fellesskapssteder for ungdom søkes realisert i samarbeid med kristne ungdomsorganisasjoner. Et viktig koordinerende initiativ ligger hos Samarbeidsrådet for barne- og ungdomsorganisasjoner (SBU) som i 2018 utformet en felles strategisk plattform for samhandling mellom Den norske kirke og kristne barne- og ungdomsorganisasjoner. UKM har lagt vekt på samarbeidet også med andre viktige aktører i lokalsamfunnet: «Kirka og dens ungdomsmiljøer kan på en tydeligere

måte samarbeide med andre gode krefter som skole, helsesøstre, barnevern, politi, utekontakt, fritidsklubber og lignende» (UKM 06/15).

En gjennomgang av forskning og litteratur på feltet har vist at det er lite skandinavisk empirisk forskning relatert til ungdom når det gjelder sjelesorg og fellesskapsbyggende arbeid. Det har vært lite systematisert kunnskap om hva som kan kjennetegne de ulike yrkesgruppene når det gjelder hva de snakker med ungdom om i sjelesorgens rom. I en gjennomgang av tre sentrale norske fagbøker i sjelesorg¹ fant ungdomsdiakon Mariann Solberg Lindtjørn (2015) at det var lite som relaterte til sjelesorg med ungdom.

Ungdomsårenes spesielle utfordringer for sjelesorg

Utvikling av egenkontroll, selvoppfatning og identitet er blant de mange viktige temaer som aktiveres i ungdomstiden. Behovet for tilhørighet er helt grunnleggende (Baumeister & Leary, 2017). Utviklingspsykologen Erik H. Erikson karakteriserte ungdomstiden som en søken etter identitet. Denne prosessen med identitetsutvikling beskrev han som en evaluering av egne egenskaper og prestasjoner. I dette ligger en vurdering av hva og hvem vi vil bli og være i fremtiden. Erikson ser identitetsøkingen som en form for krisetilstand. Det at mange unge strever med identitetsusikkerhet og forvirring i denne livsfasen er likevel en normal prosess, selv om den er krevende (Erikson, 1968).

Tenårene er en endringsfase på alle plan, fysisk, psykisk, sosialt og eksistensielt, der ungdom tester ut identitetsmessige varianter av seg selv i ulike kontekster (Stänicke, 2021). Særlig gjennom sosiale medier som for eksempel Facebook, Instagram og TikTok. Der utvikler ungdom en sterk bevissthet om seg selv og sin egen utvikling ved å vise fram eller iscenesette seg selv på måter som gir «likes» og former for bekreftende «fine du»-kommentarer (Alvermann et al., 2012; Hilmarsen & Arnseth, 2017).

Ungdomstiden er en periode med raske og grunnleggende endringer i biologiske, kognitive, sosiale og emosjonelle domener (Röttger-Rössler & Markowitsch 2009; Spear, 2000; Paus, 2005; Blakemore, 2008). Forskning på ungdom og følelsesliv peker i retning av at når ungdommer modnes, har de potensiale for mer effektiv regulering av følelser. Denne aldersperioden vurderes derfor som en viktig fase for å veilede ungdom til å utvikle mestring og bruke følelsesmessige reguleringsstrategier (Theurel, A., & Gentaz, E. 2018).

Ungdoms religiøsitet

Mange unge orienterer seg i forhold til religiøse og åndelige spørsmål, utfordrer verdenssyn og verdier, kan streve med eksistensiell grubling, lete etter mening og hensikt, undre seg over og søke etter det hellige (King, Ramos, & Clardy, 2013). Det er tiden da unge mennesker jobber med å forstå egne erfaringer og lete etter sin identitet i ulike roller. Religiøsitet kan være en viktig faktor i denne prosessen (King et al., 2013).

¹ Øyvind M.Eide (2014) *Forståelse og fordykning. Perspektiv på den sjelesørgiske samtalen*, Berit Okkenhaug (2001) *Når jeg ser ditt ansikt. Innføring i kristen sjelesorg*, og deler av Tor Johan S. Grevbo (2006) *Sjelesorgens vei. En veiviser i det sjelesørgiske landskap – historisk og aktuelt*.

Spiritualitet og religiøsitet i ungdomsårene kan spille en beskyttende rolle mot engasjement i problematferd (Niewiadomska et al., 2015; Rew& Wong, 2006). Regnerus og Uecker (2006) hevder at religiøse endringer vanligvis skjer fra 13 - 16 år. Det er vanlig i denne tiden både å finne tro og å miste og forlate tro, kjenne på åndelig/eksistensiell tomhet og moralsk opprør og kritikk (Nowosielski & Bartczuk, 2017). Det understrekes at religiøsitet i ungdomstiden kan ha avgjørende betydning for en persons fremtidige religiøsitet (Rydz, 2014) og for den eksistensielle helsen (Westerlund, 2019). Det pekes på at det fra kirkenes side trengs en bevissthet rundt ungdoms spirituelle behov i sekulære land som de nordiske, der ungdom har blitt beskrevet som 'spiritual illiterate' (Westerlund, 2016; Westerlund & Schuman, 2019).

Endel unge bruker religiøs tro eller aktiviteter for å takle symptomer på psykiske utfordringer (Larson & Larson, 2003). Dette kan føre til god mestring (Pargament, 2007). Tro og religiøse miljøer kan også være ødeleggende, hemme et naturlig følelsesliv og forsterke mentale utfordringer (Follesø, 2006). Religionspsykologisk forskning om forholdet mellom religiøs tro og følelser har relevans (jf. Watts, 2007). Det å kunne utrykke seg i bønn og sang kan gi glede og trygghet, men også angst og uro (se Sharp, 2010). Bønn og lovsangstunder beregnet på ungdom kan hemme det psykiske forsvaret hos ungdom med psykiske utfordringer, eksempelvis selvskading, og gjøre disse ungdommene mer sensitive for vonde tanker og følelser (Sævareid, 2015.) Her ligger det viktige utfordringer for kristent ungdomsarbeid som legger vekt på følelsesappellerende fellesskapsformer. Dette aktualiserer betydningen av å utvikle kompetanse på følelser.

Et viktig moment her er hvordan en kan differensiere mellom sunne og usunne trekk i kristne miljøer på en sensitiv, nyansert og etisk bevisst måte (Follesø, 2006; Zinnbauer, 2013), og oppdage når forsøk på religiøs meningsdannelse blir patologisk (Meissner, 1992). Det er økende bevissthet om betydningen av å utvikle modne ledere som håndterer selvavgrensning og utøver myndighet uten at det blir maktutøvelse i en åndelig drakt (Oakley, 2019). For å kunne beskytte barn og unge fra potensielle misbruk under «Skriftens autoritet» (Segura-April, 2016), kreves det bevissthet om risikotrekk i situasjoner der grenseoverskridelser og åndelig misbruk kan forekomme. Dette er det jobbet en del med de senere årene i Den norske kirke, ikke minst gjennom VAKE, Kirkens ressurscenter mot vold og seksuelle overgrep.

Forståelse av sjelesorg

I dette prosjektet forstås sjelesorg som en hjelpende samtale i en kirkelig kontekst. Det er en måte å tenke om sjelesorg på som kan spores tilbake til Luther og som toneangivende nordiske sjelesorgforskere knytter an til (Harbsmeier & Raun Iversen, 1995). Vi henter også inspirasjon fra religionspsykologisk forståelse av hva religiøsitet er, og knytter an til Kenneth I. Pargament som definerer religiøsitet som «a search for significance in ways related to the sacred» (Zinnbauer & Pargament, 2005; Danbolt, 2014). *Significance* handler om hva som er vesentlig og betydningsfullt i livet, og hva dette kan være vil variere med tid, sted, situasjon og kontekst. Det kan gjelde fysiske, mentale, emosjonelle, sosiale, økonomiske, materielle, eksistensielle eller åndelige forhold – kort sagt alt det som menneskelivet kan handle om.

Sjelesorgen har sitt utgangspunkt i *the sacred*, det hellige, som er basis for kirken sendelse i verden. Sjelesorgen finner sted i et rom som både refererer til kirken og til den sjelesorgsøkendes livserfaringer. Sjelesorgens rom er et fortrolighetsrom der folk tar med seg smertefulle erfaringer fra sin livssituasjon, indre uro eller noe som de søker klarhet i, i samtale med en som representerer kirken eller religiøs tro. Sjelesorg kan dermed forstås som *en hjelpende samtale i en kirkelig kontekst om det som konfidenten opplever som viktig i livet sitt i den situasjonen hun eller han befinner seg* (Danbolt, Zock, Austad, Grung & Stifoss-Hanssen, 2021).

Det finnes mange tilnærminger til hva sjelesorg er, som for eksempel Grevbo (2006 og 2018) og Engedal (2008), eller den omfattende, internasjonale pastoral care-litteraturen. Vår forståelse av sjelesorg er valgt fordi den, for det første, er kirkelig forankret, noe vi mener er et kjennetegn ved kristen sjelesorg, for det andre, er empirisk basert gjennom religionspsykologisk forskning på hva religiøsitet innebærer (Zinnbauer & Pargament, 2005), og for det tredje, fordi den er operasjonell og velegnet til bruk i empirisk forskning.

Sjelesorg er en praksis som kombinerer tre elementer: For det første dreier det seg om *den dialogiske relasjonen* som deles mellom sjelesørgere og samtalepartner (Stifoss-Hanssen, Grung, Austad & Danbolt, 2019) med bevissthet om asymmetri i makt (e.g. Doehering, 1995). For det andre vektlegges den omsorgssøkendes situasjon som er forbundet med psykososiale og åndelig-eksistensielle erfaringer, og gjerne relatert til dilemmaer og valg i en verdimessig, sosial, kulturelt pluralistisk hverdag (Danbolt et al., 2021). For det tredje handler det om *sjelesørgerens spesialiserte rolle* som en kompetent samtalepartner med kirkelig autorisasjon for sin tjeneste (Furniss, 1994; Harbsmeier & Raun Iversen, 1995) Sjelesorg kan inkludere virkemidler knyttet til troen, slik som bønn, skriftemål og anvendelse av sakramentene.

I kirken er det flere yrkesgrupper som kan ha sjelesorg for ungdom som del av sine oppgaver. Personer i disse yrkene kan ha forskjellige faglige bakgrunner fra teologi, diakoni, kateketutdanning, og noen i kombinasjoner med helse- og sosialfag eller pedagogikk.

Det som vi forbinder med den formelle sjelesorgutøvelsen, slik vi kjenner den som profesjonsutøvelse, avspeiler også en bevissthet om faglig identitet, og springer ut av et mandat som en kirkelig tjeneste der anvendelsen av ritualer og symboler, tekster og tradisjoner og tilgang på trosfellesskap inngår.

Bidrag til forskning på sjelesorg med ungdom

Det finnes lite skandinavisk empirisk forskning på sjelesorg for ungdom, men det har kommet noen norske masteroppgaver av interesse de senere årene. Vi ser disse som et uttrykk for at studenter og yngre sjelesørgere ser behov for mer kunnskap på dette feltet. Et kort blikk på noen av disse masteroppgavene fra MF vitenskapelige høyskole og VID vitenskapelige høyskole gir viktige momenter til videre forskning.

Liv Hilde Myrset Briså (2014) skrev sin masteroppgave om ungdomsdiakonal praksis der hun intervjuet både ungdom og sjelesørgere i et diakonalt samtaletilbud for ungdom. Hun peker på begreper som gjensidighet og myndiggjøring som sentrale

perspektiver i sjelesorg med ungdom. I dette plasserer hun sjelesorgen i sammenheng med både det som er sentrale føringer i Den norske kirkes diakoniforståelse, og med hva som er toneangivende innen andre ungdomsrettede profesjonelle tjenester i samfunnet. Hun finner at ungdomsdiakonene hun har intervjuet forstår seg selv som medvandrere, som en som går ved siden av ungdommene og diskutere veivalg underveis.

Betty A. Ndea Søvik (2015) intervjuet i sin masterstudie 15 ungdommer med ulike religiøse og kulturelle bakgrunner om deres tanker om sjelesorg. Mange kunne tenke seg å snakke med en sjelesørger om temaer relatert til egen utvikling, hvem de er og hva de står for, kulturelle anliggender, prestasjonspress eller psykiske lidelser som angst og depresjon.

Ida Therese Rygge Vesteraas (2019) fant i sin masterstudie at ungdommer la vekt på betydningen av at sjelesorgen ble opplevd som ekte og trygg (Vesteraas, 2019, s. 57). Hun konkluderte at opplevelser av relasjon og anerkjennelse hadde stor betydning for ungdommenes hverdag, og for deres forhold til seg selv i form av økt selvtillit og selvverdsettelse.

Ida Marie Martin Weltzien (2019) viste at sjelesorg med ungdom har noen særtrekk ved at de kan være mer spontane, og at det er ekstra viktig med trygge og tillitsfulle relasjoner der det også gis tydelige grenser. I spennet mellom de tradisjonelle begrepene trossentrert (kerygmatiske) og konfidentsentrert, viser hun særlig til relevansen av, og betydningen av, «relasjonell sjelesorg».

Maria Njerne Borgenvik undersøkte hvordan ungdommers erfaringer med tro utfordrer kirkenes sjelesorgpraksis, og la vekt på det som kan forstås som troens polydoksi, (se Keller, 2011) altså at troen kan forstås som et nettverk av ulike inntrykk, forståelser, følelser og erfaringer som interagerer. Det gjør det vanskelig å skille ut tro som en egen «ting» man kan forholde seg til i sjelesorgen, men som noe sammensatt som er vevd inn i ungdommenes liv og som kan være preget av ambivalens og motsetninger. «Det er også denne konteksten som sjelesorgen må forholde seg aktivt til», skriver Borgenvik (2021, s. 53).

Sjelesorg for ungdom tilbys også til de som strever med fysisk og psykisk uhelse, for eksempel til ungdom med kreft (Proserpio et al., 2014) og ungdom med selvmordsrisiko (Booyzen, 2015). Det er vist at samarbeid mellom psykologer og sykehusprester som arbeider med ungdom med psykiske lidelser der religiøse aspekter blir integrert i helsetjenesten, kan bidra til en bedre personsentrert og tilrettelagt behandling og oppfølging (Proserpio et al., 2018).

I en artikkel om sjelesorg for transkjønnet ungdom ble det funnet at kirke og sjelesorg kan ha stor betydning for utvikling av selvakseptering. Det ble understreket at sjelesorg overfor en såpass utsatt gruppe ungdom stiller krav til gode både metodiske og relasjonelle ferdigheter (Canales, 2018).

SOFA-prosjektet

SOFA-prosjektet er forskning på sjelesorg og fellesskapsbyggende arbeid blant ungdom. Førende spørsmål er hva som kjennetegner sjelesorg for ungdom, hvordan sjelesørgere selv forstår hva sjelesorg for ungdom er, hvordan sjelesorgsamtaler kommer i stand,

Sjelesorg for ungdom fra SOFA til handling

hva slags temaer det snakkes om og i hvilken grad det er sammenhenger mellom kirkelige fellesskapsarenaer for ungdom og sjelesorgsamtaler. Med fellesskapsarenaer tenkes det både på konfirmantarbeid som favner et bredt utvalg av ungdom, og på kirkelig ungdomsarbeid der ungdom er med i kortere eller lengre perioder. Eksempler er ungdomsklubber, Ten Sing, leirvirksomhet, idrettsgrupper og andre kirkelige virksomheter for ungdom.

Det finnes ulike former for fellesefaringer innen konfirmantopplegg og mer generelt kirkelig ungdomsarbeid som gjør at ungdom lettere kan føle seg hjemme begge steder. Sjelesørgeriske samtaler med en voksen medarbeider tilbys både til konfirmanter og ungdom i andre kirkelige virksomheter. Målsettingen med prosjektet er å få fram ny kunnskap om sjelesørgeres erfaringer med å ha sjelesorg for ungdom, hvordan fellesskapsbyggende kirkelig ungdomsarbeid fungerer, og hvilke sammenhenger det er mellom ungdomssjelesorg og fellesskapsbyggende ungdomsarbeid. Gjennom å styrke kunnskapsgrunnlaget, er ønsket å bidra til utvikling av et viktig innsatsområde i kirken. Prosjektet har mottatt støtte fra trosopplæringen i Den norske kirke.

Metodiske tilnærminger

Som beskrevet sikter SOFA-prosjektet mot å få fram ny empirisk kunnskap om hva som kjennetegner fellesskapsarenaer og sjelesorgpraksiser overfor ungdom i regi av Den norske kirke. I et prosjekt der det fra før av er lite empirisk kunnskap å bygge videre på, er eksplorerende design velegnet (Kvale & Brinkmann, 2017). Vi har derfor valgt et design der vi nærmer oss feltet gjennom tre utforskende tilnærminger som til sammen bidrar til å gi utdypende forståelse. Tabell 1 gir en oversikt.

Studie 1 og 2 (jf tabell 1) henter materiale fra en online spørreundersøkelse som ble gjennomført våren 2019. Hensikten var å få data om hvordan sjelesorgsamtaler ble avtalt, hvor lenge de varte, hvor de fant sted, hvor mange samtaler de vanligvis hadde med en og samme ungdom, og hvilke temaer som ofte ble tatt opp i samtalen.

Tabell 1: Oversikt over SOFA-prosjektets design

Studie	SOFA-prosjektet, overordnet:	Studie 1	Studie 2	Studie 3
Hensikt / Problemstilling	Å få fram ny kunnskap om sjelesørgeres erfaringer med å ha sjelesorg for ungdom, hvordan fellesskapsbyggende kirkelige ungdomsarbeid fungerer og hvilke sammenhenger det er mellom ungdomssjelesorg og fellesskapsbyggende ungdomsarbeid.	Å utforske hva som kjennetegner rammer og innhold i sjelesorg med ungdom sett fra sjelesørgernes perspektiv.	Hva er særskilt med sjelesorg med ungdom – ifølge sjelesørgerne?	1 Hvordan kan aktiviteter som konfirmasjonsarbeid, evt. ledertrening og ungdomsgruppe bidra til å skape overganger mellom fellesskap for ungdom i den lokale kirken? 2 Hvilke grenseobjekter og brobyggere styrker overgangene og evt. bidrar til å skape transformasjon ² ?
Design / Metode	Eksplorerende «mixed methods»	Kvantitativt med beskrivende analyser og eksplorerende faktoranalyser	Kvalitative analyser med systematisk tekstkondensering.	Etnografiske metoder med observasjoner og intervjuer.
Sampling og utvalg		Data samlet gjennom online spørreskjema, snowball-sampling gjennom kirkelige kanaler og fagforeninger. Kirkelige sjelesørgere (prester, diakoner, kateketer, trosopplærere, ungdomsarbeidere) som har sjelesorg med ungdom som del av sin praksis (N=314).		Deltakelse på leirer, ungdomsarrangementer og ledertrening.

² Begreper som grenseobjekter, brobyggere og transformasjon knytter an til en teoretisk tilnærming som benyttes i denne delstudien. Se mer om dette i artikkelen til Sandsmark mfl. (2022) i dette temanummeret.

Sjelesørgerne ble spurt om de trivdes med å ha samtaler med ungdom, hvem de eventuelt samarbeidet med, og om de hadde støttespillere blant kollegaer eller andre. Alle disse spørsmålene hadde faste firegraderte svaralternativer fra «aldri» til «veldig ofte». Data fra denne delen av spørreundersøkelsen er presentert i artikkelen «Sjelesorg med ungdom ...» (Danbolt et al., 2022).

Det ble også inkludert et åpent kvalitativt spørsmål om hva deltakerne oppfattet som særskilt ved det å ha sjelesorg med ungdom. Deltakerne besvarte dette med egne ord, og alle disse skrevne besvarelsene er materiale for artikkelen «Sjelesorg i farta» (Stokka et al., 2022).

Invitasjon til å delta i studien ble sendt ut digitalt gjennom kirkelige organer og fagforeninger med oppfordring om å spre den videre til aktuelle medarbeidere som hadde sjelesorg med ungdom som del av sin praksis. Slik «snow-ball-sampling» egner seg godt for eksplorerende studier der man søker ny kunnskap i et fra før av lite utforsket felt, men begrensingen er at det ikke mulig å få en oversikt over hvor mange som fikk invitasjonen, og derfor heller ikke svarprosent (Etikan, Alkassim, & Abubakar, 2016). Snowball-metoden kan gi skjevheter i materialet. Vi har oppnådd å få med relativt store grupper fra de ulike yrkene i kirken som er relevante i denne studien. Besvarelsene er konsistente og gir høy grad av intern pålitelighet og gyldighet, og vi finner derfor utvalget som velegnet til en eksplorerende studie av denne typen.³

Totalt deltok 314 kirkelige sjelesørgere. Av disse var 32% prester, 26% menighetspedagoger, 16% kateketer, 16% diakoner, 6% ungdomsarbeidere 4% andre kirkelige medarbeidere. Materialet og analysemetoder (både kvantitative og kvalitative) er nærmere beskrevet i artiklene med Danbolt og Stokka som førsteforfattere.

Studie 3 er en etnografisk studie med flere former for kvalitative datainnsamlinger som deltakende observasjoner på leirer, ledersamlinger, klubbkvelder og Ten Sing, samt intervjuer med deltakere. Transkriberte lydopptak og feltnotater er analysert ved hjelp av en abduktiv hermeneutisk tilnærming. Studien er inspirert av aksjonsforskning i den forstand at prosjektet har blitt planlagt og gjennomført i samarbeid med aktive aktører i praksisfeltene og med tanke på mulig utvikling og fornyelse. Denne studien presenteres i artikkelen med Sandmark som førsteforfatter.

De tre delstudiene benytter flere kvalitative og kvantitative metoder som samlet kan forstås som en mixed methods design. Analysene er dels kvantitative (studie 1), induktive (studie 2) og abduktive (studie 3), slik at teori kommer inn på ulike steder i analyser og diskusjon (Creswell, 2009; Tashakkori & Teddlie, 2010).

De aktive ungdomssjelesørgerne har vært med i en gruppe på nærmere 20 medforskere i SOFA sammen med studenter på MF som har skrevet sine masteroppgaver i tilknytning til prosjektet. Både ideer, problemstillinger og metodiske tilnærminger er drøftet på seminardager for denne gruppen. Disse ungdomssjelesørgerne har vært med og drøftet funn fra de ulike studiene og kommet med innspill til fortolkning og forståelse. Prosjektet er godkjent av Norsk senter for forskningsdata (NSD), og forskningsetiske hensyn med tanke på samtykke og anonymisering er ivarettatt.

3 Av en eller annen grunn kom ikke demografiske spørsmål med i det utsendte spørreskjemaet, så vi kan ikke si noe om fordelinger mellom byer, tettsteder og landsbygd.

Sentrale funn fra delstudiene

I Studie 1, «Sjelesorg med ungdom...», (Danbolt et al, 2022), fant vi at sjelesorgsamtalene oftest kom i stand spontant. Det innebar at de i stor grad foregikk i lokaler for ungdomsarbeid, leirer osv. Noen samtaler var også avtalt på forhånd. Dette var oppfølgende samtaler, altså flere samtaler med samme ungdom. I spørreundersøkelsen var det gitt 50 ulike samtaletemaer som deltakerne ble bedt om å krysse av for om de forekom sjelden eller ofte. Faktoranalyser viste følgende fem temaklynger: *relasjoner og identitet, tro og mening, traumer og skam, sex og rus, og personlige sosiale utfordringer*. Studien viser hvordan sjelesorgsamtaler dekker et stort spekter av temaer som avspeiler ulike utfordringer blant ungdom. Temaene relaterer til identitet og selvforståelse, familierelasjoner, konflikter, trosspørsmål og utfordringer som unge kan ha av psykisk eller sosial karakter. Studien viser også at sjelesørgerne samarbeidet både med andre i kirken og i lokalsamfunnet ellers, som helsetjenester, skole, politi og kjøpesentre. Det var også kontakt med familier. I enkelte tilfeller var det foreldre som tok kontakt om å få til samtaler mellom en kirkelig ansatt og den aktuelle ungdommen, men det vanligste var at ungdommene selv tok kontakt.

De fleste sjelesørgerne opplevde det som meningsfylt å ha samtaler med ungdom. En av tre rapporterte også at de ofte tok med seg inntrykk fra sjelesorg i tankene når de hadde fri. På spørsmålet om hva som var viktigst for å være en god sjelesørger, svarte nesten alle personlig egnethet, men utdanning og kompetanse ble også vektlagt av de fleste.

Studie 2, «Sjelesorg i farta» (Stokka et al., 2022), viser at det som er «særskilt med sjelesorg for ungdom» handlet om 1) at samtalene i stor grad oppsto spontant og krevde lydhørhet og fleksibilitet fra sjelesørgeren, 2) at tillit var en viktig forutsetning og at tillit ble etablert over tid i et ungdomsarbeid eller på leir der den voksne er til stede med en lyttende holdning, og 3) at det etiske ansvaret for samtalen, som å ivareta taushetsplikt og avvergeplikt, ligger hos den voksne. Avvergeplikten handler om å stoppe grenseoverskridende adferd, mobbing, vold, og overgrep (åndelig og fysisk). Bevissthet om sjelesørgerens egen innflytelse og makt ble understreket av mange som særlig viktig når 'den andre' i samtalen er mindreårig.

I studie 3, «Felleskapsbygging som grenseaktivitet...» (Sandsmark et al., 2022), utforskes hvordan aktiviteter som konfirmantarbeid, ledertrening og ungdomsarbeid kan bidra til å skape overganger mellom fellesskap for ungdom i lokalmiljøet. Med utgangspunkt i det teoretiske rammeverket for grenseobjekt, grenseoverskridelser og grensepraksis (se Akkermann et al., 2011) fant analysen at faste tradisjoner og innslag på leirer og ungdomsarrangementer, alt fra andakter, leker, musikk og sportsaktiviteter fungerte som grenseobjekter som var til hjelp for at ungdommene skulle kunne bevege seg mellom de ulike ungdomstilbudene. «Grenseobjekt» brukes her om det som binder livsverdener, praksisfellesskap sammen og «grenseovergang» kan i denne sammenheng forstås som personer eller aktiviteter som interagerer over grenser som brobyggere.

Ikke minst hadde de frivillige ungdomslederne en betydelig rolle som brobyggere for konfirmantene over til ungdomsleirer og andre ungdomstilbud og til videre ledertrening.

Sammenfattende kunnskap fra SOFA-prosjektet

Studiene i SOFA-prosjektet har til sammen kartlagt og belyst en bredde av temaer som ungdom i dag er opptatt av og som adresseres i sjelesorgsamtalene, som familierelasjoner, identitet, ensomhet, prestasjonspress, tro, mening og gudserfaringer. Sentrale og vanskelige opplevelser som følelse av tomhet, skyld, skam, selvskadning og selvmordstanker ble også delt, noe som avspeiler betydningen og nødvendigheten av tilbudet.

Sjelesorgsamtalene finner i stor grad sted uformelt og har en spontan karakter. Samtalene synes å knytte an til flere viktige erfaringer som ungdom har med ungdomsledere, både ansatte og frivillige, og slike positive relasjonelle erfaringer kan for mange fungere som brobyggende (som grenseobjekter) til og mellom fellesskapsarenaene. Sjelesørgerne opplever at de gis tillit, og de legger vekt på at dette også innebærer ansvar og reflektert bevissthet om makt og grenser. Sjelesorg overfor ungdom oppstår og skjer med fleksible rammer i varierende situasjoner, og vi forstår sjelesorgtjenesten som et lavterskeltilbud for unge mennesker. Denne formen for samtaler kan for mange oppleves mer «familiært» enn å gå til en psykolog (BUP) eller andre helsetjenester. Sjelesorg, som en profesjonell samtale med en kirkelig yrkesperson, kan bidra til samarbeid mellom kirken og lokalsamfunnets hjelpeinstanser for ungdom. Som helhet viser SOFA-studiet ressurser og styrker i det kirkelige ungdomsarbeidet, og får fram hvordan ungdomsarbeid kan fungere engasjerende og opplevelseriikt for ungdom i en periode av livet der de har stort behov for tilhørighet og gode relasjoner. Studien tegner et bilde av kirkelige medarbeidere som trives med å være sjelesørgere for ungdom. En del bærer også med seg inntrykk fra samtalene på sin fritid. Vi har ikke opplysninger om i hvilken grad dette oppleves belastende, men mange verdsatte kollegaer og andre som de kunne snakke med om sine erfaringer. Det understreker betydningen av kollegastøtte og veiledning for aktive ungdomssjelesørgere i kirken.

Drøfting av SOFA-prosjektet

I SOFA-prosjektet har hensikten vært å beskrive sjelesørgeres erfaringer med å ha sjelesorg med ungdom, hvordan fellesskapsbyggende kirkelig ungdomsarbeid fungerer, og hvilke sammenhenger det er mellom ungdomssjelesorg og fellesskapsbyggende ungdomsarbeid.

Som vi har nevnt innledningsvis, ser vi prosjektet som et bidrag til empirisk orientert praktisk-teologisk forskning. I artikkelen «Sjelesorg i farta» (Stokka et al., 2022) drøfter vi nærmere hva det innebærer at sjelesørgere såpass ofte opplever sjelesorgsamtalene som spontane. Der viser vi blant annet til at spontansjelesorg blir betegnet som en form for hverdagskjelesorg (jf. Grevbo, 2018) som trolig blir vanligere og vanligere.

Spontan tilstedeværende sjelesorg

Likevel er de spontane samtalene i hverdagslige settinger i liten grad omtalt i faglitteraturen, noe som kan skyldes at det så langt har vært et svakt systematisert kunnskapsgrunnlag på feltet. Det kan synes som det i faglitteraturen har festet seg en forestilling om at sjelesorg skal foregå etter gitte retningslinjer på et prestekontor.

I sin innflytelsesrike bok fra 1957 (eng. utg. 2010) skriver den sveitsiske presten og teologiprofessoren Eduard Thurneysen om betydningen av spontane sjelesorghandlinger, men da mer som noe oppsøkende som sjelesørgeren tar initiativ til. Her argumenterer han imot en embetsorientert kirke som har avgrenset sjelesorg til kirkelige handlinger og besøk på kontoret. Han ser for seg en mer besøkende – og vi kunne si tilstedeværende – kirke som kommer seg ut av «the glory of the office». Ironisk skriver Thurneysen: «Elijah's mantle falls from the shoulders of the pastor when he makes private visits» (Thurneysen, 2010, s. 20).

Selv om kontekstene har endret seg, er det interessant å se hvordan det uformelle, spontane og tilstedeværende ved sjelesorghandlinger verdsettes, og det kan derfor være et tankekors at nyere sjelesorglitteratur i såpass liten grad vektlegger dette. Fortsatt bærer nok mye av sjelesorglitteraturens fremstillinger i seg idealer om faste rammer på et kontor eller i et kirkelig rom, og reflekterer i mindre grad de spontane formene som kan oppstå i de ulike fellesskapsarenaer i menighet og lokalsamfunn. Her trenger vi mer forskning, ikke minst utdypende fra ungdommers perspektiv. Vi vet lite om hvor spontane disse samtaler i realiteten oppleves fra de unges side. Kan hende er de godt forberedt. Kanskje har de unge tenkt på det noen dager eller over lengre tid at de ville snakke med en av lederne i det miljøet de er med i om det de har på hjertet, og når anledningen byr seg, så benytter de den. En forutsetning for dette er den tilgjengelige diakonen, ungdomsarbeideren, presten, kateketen osv. Vi mangler også informasjon om hvem som i realiteten tar initiativet i de spontane samtaler. Materialet forteller om situasjoner der en voksen og en ungdom tar oppvasken sammen etter en ungdomssamling eller rydder opp etter en øvelse, og de snakker sammen. Kanskje kommer samtaler i gang i et samspill mellom en sjelesørgers inviterende fortrolige holdning og en ungdoms behov for å snakke.

Utfordringer og muligheter med spontansamtaler

Vi trenger mer kunnskap om hvordan de spontane samtaler arter seg og hvilke muligheter og begrensninger som kan prege dem. Det kan se ut til at det handlingsrepertoaret som sjelesørgeren har i spontansamtaler er begrenset. Samtaler vil i mange tilfeller være korte og i fellesarenaer der det ikke er lukkede dører som på et kontor. Sjelesørgerens oppgave vil i hovedsak være å lytte, være til stede og validere følelsene som blir delt, og å komme med forslag til videre samtaler med en selv eller andre hjelpere. Forbønn, lystenning og bruk av andre ritualer som ofte hører til i sjelesorgrommet, kan være vanskelig å passe inn. På den annen side er det kort vei mellom sjelesorg og fellesskapsarenaer der disse elementene i stor grad vil være tilgjengelige, noe vi har sett i den spesifikke fellesskapsstudien i SOFA-prosjektet (Sandmark et al., 2022). Sjelesørgere fra ungdomsmiljøer vil også kunne ha roller i fellesskapsarenaene og funksjon som brobyggere, og være forbundet med «grenseobjekter» som knytter bånd mellom konfirmantarbeid og annet ungdomsarbeid der også ulike ritualer og trosrelaterte praksiser inngår. Dette har fellestrekk med andre former for sjelesorg der samtaler med enkeltpersoner i mange tilfeller vil vise til gudstjenester eller andre kollektive steder for bønn, sakramenter, og kanskje også felles skriftemål. Båndene som

vi ser mellom sjelesorg og fellesskapsarenaer i SOFA-prosjektet antyder at her kan det ligge et viktig samspill i sjelesorg også mer generelt, men dette har vi altså lite empirisk basert kunnskap om.

Sjelesorg med ungdom som en faglig kategori

Det er viktig å anerkjenne sjelesorg med ungdom som en faglig kategori. Temaene er, som vi har sett, i stor grad relatert til identitet og relasjoner, noe som også er beskrevet som hovedtemaer i tenårings utvikling. Også spørsmål om tro og mening, seksualitet, skam, sykdom eller det å slite med krevende utfordringer er på temalista i rommet mellom en ungdom og en sjelesørger. Dette avspeiler et stort spekter av sentrale temaer forbundet med ungdoms utvikling som både kan handle om å orientere seg i nye og krevende eksistensielle landskaper, og reflektere over raske endringer både fysisk, psykisk og sosialt.

Studien indikerer at sjelesorgsamtalene er med på å forsterke tilhørigheten til kirkelige felleskap. Fellesskapsarenaene gir mulighet for sjelesørgeriske samtaler om viktige temaer i de unges liv som kanskje ellers ikke ville blitt tilbudt eller mottatt.

Det ville vært av stor interesse å få mer kunnskap om hvem i sjelesorgmøtet som tar initiativ, hvem som lanserer temaene, hvordan de følges opp, hvordan følelsene håndteres og om *samtalene* har preg av rådgivning, eller felles utforskning. Dette vil kunne belyse hva sjelesørgeren trenger i sin sjelesørgeriske verktøykasse. Den faktiske utøvde praksis vil kunne informere og utfordre de faglige mer akademiske bildene av praksis.

De fleste deltakerne i SOFA-studien var enige i at både solid utdanning og personlig egnethet var av stor betydning for en sjelesørger i møte med ungdom. Det innebærer både god sakskompetanse og prosesskompetanse, og et bevisst selvforhold som sjelesørger. Fagkompetanse innebærer kunnskap om følelser, relasjoner, konflikter, sorg, identitetsdannelse, tro og mening. Det kan også dreie seg om hvordan navigere i samtalen, kunne lese informasjon i følelser, og vite hvordan best «lukke igjen» når det er nødvendig uten at det oppleves som avvisning. Dette krever både en fag- og prosesskompetanse. Prosesskompetanse innebærer bevissthet om ulikheter i roller, forståelse av maktulikhet, opprettholdelse av grenser og dynamiske prosesser som overføring og motoverføringer (se Doehring, 1995, Stålsett, 2014). Det fordrer evne til egen følelsesregulering og mentalisering. Sjelesørgere må ha evne til å se seg selv utenfra og forstå den andre innenfra, og tillate både egne og andres perspektiver. Mentalisering betyr å kunne skjelve mellom *indre og ytre sannheter* (Target & Fonagy, 1996). Selv om en *føler* at alle er imot en, betyr det ikke at alle faktisk er imot en. Følelser er *ikke* det samme som sannhet, de trenger ofte å sjekkes ut i møte med den andre. Sjelesorgfaget har mye å hente fra dybdepsykologien og psykoterapiprofesjonen både med tanke på likheter, men også forskjeller (se feks. Josephson & Peteet, 2008, Rizzuto, 1998, Stålsett & Danbolt, 2018).

Styrke og utfordringer ved det fellesskapsbyggende arbeidet

Det er mange kvaliteter ved fellesskap i kristne miljøer forbundet med tilhørighet og mening, noe som kan styrke håp og redusere ensomhet og gi mulighet for å uttrykke eksistensielle behov og følelser. Den unge kan bli sett og hørt. Selvbekreftelse er viktig, det samme er opplevelsen av bekreftelse fra fellesskapet og fra Gud (Capps, 1993, s.168). Dette er et nyttig utgangspunkt for å forstå hvordan kirkelig fellesskap kan fungere for å bidra til å redusere følelse av skam hos den enkelte, virke emosjonelt og eksistensielt frigjørende og avkle bruken av sosial kontroll som kan prege religiøse miljøer med referanse til bibeltekster eller andre religiøse autoriteter (Goodliff, 2005, s 11).

Pastoralteologen Donald Capps har tematisert skammens rolle i teologien og kirken. Han fokuserer på sammenhengen mellom forkynnelse og utvikling av identitet og påvirkningen på selvet (Capps,1993). Capps belyser hvordan vestlige teologer har fokusert overdrevent på skyld på bekostning av skam (se også Albers,19915). I noen sammenhenger har han anvendt uttrykket “konseptuell vold” for å beskrive virkningen av dette på de som har opplevd skam, men blir tilbudt en skyldteologi (1993, s. 86). Ved å bruke begrepet det utarmede selvet («the depleted self») diskuterer Capps (1993) skam og tematiserer også opplevelsen av tomhet i selvet i denne sammenhengen. Det å kunne skjelve mellom skam og skyld er viktig for teologisk praksis i fellesskapene. Ikke minst er dette viktig med tanke på ungdom. Noen ganger kan kristen forkynnelse aktivere følelser av maktesløshet, og syndighet i form av opplevelser av å ikke være verdig nok. Noen former for kristen forkynnelse kan bidra til opplevelser av utenforskap, og føre til tilbaketrekning og fremmedgjøring, mer enn opplevelse av aksept og tilhørighet (se for eksempel Pattison, 2013). Skam som en særlig utfordring for ungdom i kirkelig ungdomsarbeid og sjelesorg, er i økende grad blitt faglig tematisert (Mc Nisch, 2004; Nash, 2017).

Kunnskap fra praksis

Hva former praktisk teologi og sjelesorgfaget i dag? Vi trenger stemmene til de som er ute i praksisfeltet, der dette arbeidet faktisk skjer, der sjelesørgerne responderer på aktuelle og reelle behov, lytter og fanger inn hvor ungdom i samtiden «er», og finner former for praksiser som er tilgjengelige og etisk forsvarlige. Mange emosjonelle problemer oppstår fordi behovet for tilhørighet ikke blir møtt og dekket (Baumeister, 2017), og det advares mot å ha en for snever «kristen sentrisme» der man gjør rammene for kirkelig praksis for trange (Beaudoin, 2016). Ikke minst i møte med den yngre generasjon er det grunn til å være observant. Det kan oppstå dissonans mellom sjelesørgerens ønsker om å overføre tro og tradisjoner i trosopplæring, og ungdommens behov for å kunne snakke om det som på et eller annet vis er viktig for dem i den situasjonen de befinner seg. Det kan være noe som smerter eller uroer dem, eller som de søker klarhet i, eller trenger å rådføre seg om.

Sjelesorg er en praksis som uttrykker sjelesørgerens egne verdier og tradisjoner, og som samtidig opprettholder genuin respekt for den andre (Doehring, 2015, s. 1-4). Betydningen av å bidra til de unge, både med et trosrelatert og eksistensielt språk, og med mulighet til tilhørighet til, og ressurser fra, tradisjon og tro som kan bidra til

mestring i livet, er noe av det kirken ønsker å gi videre. Vi befinner oss i en kompleks verden der vi på den ene siden ikke må underkjenne betydningen av normativiteter som er innebygget i tradisjoner, tro og kulturelle overleveringer – og på den andre siden anerkjenne betydningen av å «sette den andre fri» slik at ungdommen kan utvikle egen refleksivitet og identitet (e.g. Sharen, 2015).

Slik SOFA-prosjektet beskriver det, inviteres ungdom til ulike former for fellesskap som både er aktivitetsbaserte, relasjonsbasert, og kontemplative. Det gir rom for følelser og mulighet for kognitiv og eksistensiell vekst og modning, og aktivitetene og relasjonene kan fungere som grenseobjekter mellom ulike fellesskapsformer. Ungdoms tilhørighet til disse sammenhengene kan ha stor betydning for mange. Samtidig kan sterke fellesskapskulturer disponere for utenforskap for ungdom som ikke identifiserer seg med disse. Det er også forskning som viser at intense emosjonelle fellesskapsformer i kristne ungdomsmiljøer kan trigge psykisk uhelse og skam hos ungdom som sliter med psykiske utfordringer (jf. Sævareid, 2015), med tydelig fokus på å søke Gud (jf. Stormark, 2016, s 33).

Generaliserbarhet av SOFA-prosjektets funn?

Generalisering av kunnskapen fra SOFA-prosjektet vil vise seg i de ringvirkninger det eventuelt vil få for videre handling i fag og praksis. For hvem er den virkelighet SOFA-prosjektet beskriver relevant og av interesse? Her finns flere adressater som utdanningsinstitusjoner for teologi, diakoni, kirkelig ledelse, og ikke minst de som utvikler strategier og planer lokalt. Resultatene i SOFA prosjektet har både form som tilstandsbilder og som beskrivelser og eksempler fra praksis. Disse kunne med fordel vært fyldigere, mer kvalitativt materiale med det som kalles «tykke beskrivelser», slik at heterogeniteten blant ungdom kunne kommet bedre frem. SOFA-prosjektet kan fungere som en «place of departure» som kan vise vei til videre forskning og teoriutvikling. Det kan fungere som en referanse for aktive sjelesørgere i arbeidet med å utvikle egen praksis. Prosjektet avdekker behov for forskning som bidrar til å utvikle nye «forståelsesmåter» i brytningen mellom empiri og teori, også når det gjelder forståelse og utøvelse av sjelesorg for ungdom.

Konklusjon

Gjennom tre delstudier har SOFA-prosjektet fått fram kunnskap om rammer og innhold i sjelesorg med ungdom, og vist at sjelesorg i stor grad har et spontant preg og er relatert til kirkelige arenaer for ungdomsarbeid og konfirmantarbeid. Vi ser sammenhenger mellom konfirmasjonsarbeid og annet kirkelig ungdomsarbeid, og at det finnes en rekke felles erfaringsreferanser som gjør at ungdom kan kjenne tilhørighet til begge deler. Her er leirer, tradisjoner og ulike former for stemningsfulle fellesskapsopplevelser viktig, men kanskje aller mest betyr det personlige i møter med ledere som de knytter tillit til. Denne tilliten ses av sjelesørgerne som avgjørende for at ungdom vil benytte seg av deres tilbud om sjelesørgeriske samtaler. Fordi slike samtaler oppstår i fellesskapene, krever de høy grad av fagetisk bevissthet. Å navigere i disse grenseområdene, der fortrolige samtaler av sjelesørgerisk karakter oppstår, kan forvekslinger skje med

vennskapsrelaterte forventninger. Dette krever tydelig rollebevissthet, evne til å kommunisere denne på forståelige måter, og navigere emosjonelt, noe som også vil ha stor betydning for de unges fellesskaperfaringer.

Et stort spekter av de temaer som ungdom er opptatt av i dag blir tatt opp i sjelesørgeriske samtaler. Ungdomssjelsorg kan være et viktig tilbud til ungdom som en mulighet til å snakke med en kompetent voksen, i et relativt uformelt miljø. Det hører hjemme i rommet mellom samtaletilbud i helsetjenesten og skole og samtaler med familie og venner.

Vi trenger mer forskning på dynamikker i sjelesorgsamtalene og de unges egne opplevelser av praksis. Som utdypning av, og i tillegg til, de temaer som SOFA har fokusert på, er det grunn til å anta at sjelesørgere for ungdom i voksende grad vil trenge kompetanse til faglig å takle emosjonelt ladete tema som i særlig grad preger sosiale medier der ungdom kommer til ordet. Det gjelder temaer relatert til LHBT+, økende kroppstyranni (jf. Taylor, Falconer, & Snowdon, 2014), klimaangst og suicidalitet (Nrugham, Herrestad, & Mehlum, 2010; Wu, Snell, & Samji, 2020; Stoknes, Karevold & Stålsett, 2020). Også integreringsutfordringer for ungdommer i et flerkulturelt samfunn vil i voksende grad kunne prege den sjelesørgeriske samtalen. Pastoralpsykologen Robert Dykstra tematiserte i forbindelse med sin forskning på ungdom, at det er ikke bare fortiden som definerer hvem en er og hvordan en har det, men også forventninger til fremtiden (se Dykstra, 1997).

SOFA har etter vår mening fått fram ny og viktig kunnskap. Det viser også behovet for fortsatt innsats fra kirkens side i et fagfelt som er i rask utvikling. Det er derfor ingen grunn til å hvile på sofaen, men heller la seg inspirere til videre forskning innen empirisk orientert praktisk ungdomsteologi.

Litteratur

- Akkerman, S. F., & Bakker, A. (2011). Boundary crossing and boundary objects. *Review of educational research*, 81(2), 132-169.
- Alvermann, D. E., Marshall, J. D., McLean, C. A., Huddleston, A. P., Joaquin, J., & Bishop, J. (2012). Adolescents' web-based literacies, identity construction, and skill development. *Literacy Research and Instruction*, 51(3), 179-195.
- Bakken, A., Sletten, M. A., & Eriksen, I. M. (2019). Generasjon prestasjon? Ungdoms opplevelse av stress og press. *Tidsskrift for Ungdomsforskning*, 18(2), 45-75.
- Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (2017). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Interpersonal development*, 57-89.
- Beaudoin, T. (2016). Why does practice matter theologically? I *Conundrums in practical theology* (s. 8-32). Brill.
- Blakemore S-J. (2008). The social brain in adolescence. *Nature Reviews Neuroscience*. 9(4), 267-77.
- Booyzen, T. (2015). *Exploring bibliotherapy for pastoral care with adolescents struggling with suicide* (Doctoral dissertation). University of Pretoria.
- Borgenvik, M. N. (2021). *Hva er tro for meg?: en hermeneutisk-fenomenologisk undersøkelse av ungdommers erfaringer med tro og sjelesorg* (Masteroppgave). MF vitenskapelig høyskole.
- Briså, L. H. M. (2014). *Gjensidighet og myndiggjøring i ungdomsdiakonal praksis: hva innebærer gjensidighet og myndiggjøring i profesjonelle ungdomsdiakonale relasjoner?* (Masteroppgave). MF vitenskapelig høyskole.
- Canales, A. D. (2018). Ministry to transgender teenagers (part two): Providing pastoral care, support, and advocacy to trans youth. *Journal of Pastoral Care & Counseling*, 72(4), 251-256.
- Capps, D. (1993). *The depleted self*. Minneapolis: Fortress Press.
- Danbolt, L. J. (2014). Hva er religionspsykologi. Begrepsavklaringer i en nordisk kontekst. I: Danbolt L. J., Engedal L.G., Stifoss-Hanssen H., Hestad K., Lien L., red. *Religionspsykologi*. Gyldendal Akademisk: Oslo.
- Danbolt, L. J., Zock, H., Austad, A., Grung, A. H., & Stifoss-Hanssen, H. (2021). Existential care in a modern society: pastoral care consultations in local communities in Norway. *International Journal of Practical Theology*, 25(1), 20-39.
- Doehring, C. (1995). *Taking care: Monitoring power dynamics and relational boundaries in pastoral care and counseling*. Abingdon Press.
- Doehring, C. (2015). *The practice of pastoral care: A Postmodern approach*. Louisville: Westminster John Knox Press.
- Dykstra, R. C. (1997). *Counseling troubled youth*. Westminster John Knox Press.
- Eide, Ø. M. (2014). *Forståelse og jordypning: perspektiv på den sjelesørgeriske samtalen*. Luther.
- Engedal, L. G. (2008). Sjelsorgens teologiske forankring og egenart: bidrag til refleksjon, *Tidsskrift for sjelesorg*, 28(2), 76-93.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and Crisis*. New York: W.W. Norton.

Sjelsorg for ungdom fra SOFA til handling

- Etikan, I., Alkassim, R., & Abubakar, S. (2016). Comparison of snowball sampling and sequential sampling technique. *Biometrics and Biostatistics International Journal*, 3(1), 55.
- Follesø, G. S. (2006). Hvordan tro kan helbrede eller ødelegge. Religionspsykologens blikk på tro. I J.-O. Henriksen (red.). *Tro* (s. 113-134). Oslo: Kom Forlag.
- Furniss, G. M. (1994). *The social context of pastoral care: Defining the life situation*. Westminster John Knox Press.
- Goodliff, P. (2005). *With unveiled face: A pastoral and theological exploration of shame*. London: Darton, Longman & Todd.
- Grevbo, T. J. S. (2006). *Sjelsorgens vei. En veiviser i det sjelsorgiske landskap – historisk og aktuelt*. Oslo: Luther Forlag AS.
- Grevbo, T. J. S. (2018). *Sjelsorg i teori og praksis: en lærebok og håndbok med mange perspektiver*. Luther.
- Harbsmeier, E. & Raun Iversen, H. (1995). *Praktisk teologi*. København. Anis.
- Hilmarsen, H. V., & Arnseth, H. C. (2017). Livet på Instagram: Ungdoms digitale forlengelser av sosiale relasjoner og vennskap. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 17(1), 3-23.
- Josephson, A. M., & Peteet, J. R. (Eds.). (2008). *Handbook of spirituality and worldview in clinical practice*. American Psychiatric Pub.
- Kaufman, T.S and Danbolt, L.J (2020). Hva er praktisk teologi? *Tidsskrift for praktisk teologi* 37,2, 4-18.
- Keller, C. and Schneider, L. C. (2011) *Polydoxy : theology of multiplicity and relation*, London: Routledge
- King, P. E., Ramos, J. S., & Clardy, C. E. (2013). Searching for the sacred: Religion, spirituality, and adolescent development. In K. I. Pargament, J. J. Exline, & J. W. Jones (Eds.), *APA handbook of psychology, religion, and spirituality* (vol. 1, pp. 513-528). Washington: AP
- Kolbjørnsrud, K. (2006). *Ungdomsdiakoni som fagfelt: i spenningen mellom allmenndanning og forebygging* (Masteroppgave). Diakonhjemmet Høgskole, Oslo
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2017). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Larson, D. B., & Larson, S. S. (2003). Spirituality's potential relevance to physical and emotional health: A brief review of quantitative research. *Journal of Psychology and Theology*, 31(1), 37-51
- Leibovich, N., Schmidt, V., & Calero, A. (2018). The need to belong (NB) in adolescence: Adaptation of a scale for its assessment. *Psychology and Behavioral Science International Journal*, 8(5), 555747.
- Lindtjorn, M. S. (2015). *Er jeg verdig nok? En kritisk gjennomgang av tre norske sjelsorgfremstillinger i lys av ungdomsdiakonal samtalepraksis idag* (Masteroppgave). VID vitenskapelig høyskole.
- McNish, J. L. (2004). *Transforming Shame A Pastoral Response*. London: Routledge
- Meissner, W. W. (1992). The pathology of belief systems. *Psychoanalysis and Contemporary Thought*, 15(2), 99-128.
- Miller-McLemore, B. J. (2012). Toward greater understanding of practical theology. *International Journal of Practical Theology*, 16(1), 104-123.
- Moschella, M.C. (2018). Practice Matters. In N.J. Ramsay (Ed.): *Pastoral Theology and Care*. <https://doi.org/10.1002/9781119292586.ch1>
- Nash, S. (2017). Shame in Youth Ministry: A Typology to Inform Praxis. *Journal of Youth and Theology*, 16(2), 144-164.
- Niewiadomska, I., Bartczuk, R. P., Chwaszcz, J., Fel, S., Augustynowicz, W., Palacz-Chrisidis, A., & Wiechetek, M. (2015). Religiosity as a factor protecting against problem behaviour in adolescence. *Journal for Perspectives of Economic Political and Social Integration*, 21 (1-2), 63-90.
- NOU 2000: 26. «...til et æpent liv i tro og tillit» - Dåpsopplæring i Den norske kirke. Regjeringen. NOU 2000: 26 - regjeringen.no.
- Nowosielski, M., & Bartczuk, R. P. (2017). A structural analysis of deconversion processes in adolescence: The construction of the Adolescent Deconversion Scale. *Annals of Psychology*, 20(1), 167-190.
- Nrugham, L., Herrestad, H., & Mehlum, L. (2010). Suicidality among Norwegian youth: Review of research on risk factors and interventions. *Nordic journal of psychiatry*, 64(5), 317-326.
- Oakley, L., & Humphreys, J. (2019). *Escaping the maze of spiritual abuse: Creating healthy Christian cultures*. SPCK.
- Okkenhaug, B. (2001). *Når jeg ser ditt ansikt. Innføring i kristen sjelsorg*. Oslo: Verbum.
- Pattison, S. (2013). *Saving Face, Enfacement, Shame, Theology*. Farnham: Ashgate.
- Paus T. (2005) Mapping brain maturation and cognitive development during adolescence. *Trends in cognitive sciences*:9(2):60-8. Josephson, A. M., & Peteet, J. R. (Eds.). (2008).
- Proserpio, T., Ferrari, A., Veneroli, B., Giaccon, B., Massimino, M., & Clerici, C. A. (2014). Spiritual aspects of care for adolescents with cancer. *Tumori Journal*, 100(4), 130-135.
- Regnerus, M. D., & Uecker, J. D. (2006). Finding faith, losing faith: The prevalence and context of religious transformations during adolescence. *Review of Religious Research*, 47 (3), 217-237
- Rew, L., & Wong, Y. J. (2006). A systematic review of associations among religiosity/spirituality and adolescent health attitudes and behaviors. *Journal of Adolescent Health*, 38 (4), 433-442.
- Rizzuto, A.M. (1998). Psychoanalytic psychotherapy and pastoral guidance. *The journal of pastoral care*, 52(1), 69-78.
- Rydz, E. (2014). Development of religiousness in young adults. In K. Adamczyk & M. Wysota (Eds.), *Functioning of young adults in a changing world* (s. 67-84). Cracow, PL: Libron
- Röttger-Rössler, B., & Markowitsch, H. J. (2009). *Emotions as bio-cultural processes*. New York: Springer.
- Sandsmark, A., Danbolt, L. J., Stokka, E. & Stålsett, G. (2022) Fellesskapsbygging som grenseaktivitet i kristent ungdomsarbeid. *Tidsskrift for praktisk teologi*, 39(1), (52-65).
- Segura-April, D. (2016). Appropriate child participation and the risks of spiritual abuse. *Transformation*, 33(3), 171-184.
- Sharp, S. (2010). How does prayer help manage emotions? *Social Psychology Quarterly*, 73(4), 417-437. doi:10.1177/0190272510389129
- Spear LP (2000). The adolescent brain and age-related behavioral manifestations. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*. :24(4):417-63.
- Sifoss-Hanssen, H., Grung, A. H., Austad, A., & Danbolt, L. J. (2019). Sjelsorg i bevegelse. Kerygmatiske, konfidensentret, dialogisk sjelsorg - møte mellom teoretiske posisjoner og et empirisk materiale. *Tidsskrift for Sjelsorg* 1 (2019): 75-95.
- Stoknes, P.E., Karevold, K. I. Stålsett, G. (2020). Hva er klimapsykologi. *Psykologisk.no*. BI. <https://psykologisk.no/2020/06/hva-er-klimapsykologi>
- Stänicke, L.I. (2021). The Punished Self, the Unknown Self, and the Harmed Self – Toward a More Nuanced Understanding of Self-Harm Among Adolescent Girls. *Frontiers of Psychology*, 12:543303. doi: 10.3389/fpsyg.2021.543303
- Stålsett, G. (2014). Psykodynamiske perspektiver på religions tro : objektreasjonsteori og selvpsykologi. *Religionspsykologi*, s. 97 - 111. Gyldendal Akademisk.
- Stålsett, G., & Danbolt, L. J. (2018). Sjelsorg og ritualisering: muligheter og begrensninger i samarbeid med terapi. In *Kritisk forum for praktisk teologi* (Vol. 38, No. 151, pp. 12-31).
- Sævereid, K. M. L. (2015). *Med kniv i Guds tempel: en empirisk studie av hvordan kristne ungdommer som selvskader opplever det kristne fellesskapet og sin egen gudstro* (Masteroppgave). MF vitenskapelig høyskole.
- Sovik, B. Å. N. (2016). *Doing pastoral care among young adults and the youth a diaconal concern* (Masteroppgave). Diakonhjemmet Høgskole.

- Target, M., & Fonagy, P. (1996). Playing with reality: II. The development of psychic reality from a theoretical perspective. *International Journal of Psycho-Analysis*, 77, 459-479.
- Taylor, Y., Falconer, E., & Snowden, R. (2014). Queer youth, Facebook and faith: Facebook methodologies and online identities. *New media & society*, 16(7), 1138-1153.
- Theurel, A., & Gentaz, E. (2018). The regulation of emotions in adolescents: Age differences and emotion-specific patterns. *PLoS one*, 13(6), e0195501.
- Thurneysen, E. (2010). *A theology of pastoral care*. Wipf and Stock Publishers. (Tysk originalutgave I 1957).
- Vesteraas, I. T. R. (2019). «... Du blir sett for den du er»-En kvalitativ studie av ungdoms opplevelse av anerkjennelse i samtaletilbudet 13-20 (Masteroppgave). VID vitenskapelig høyskole.
- Watts, F. (2007). Emotion regulation and religion. In J. J. Gross (Ed.), *Handbook of emotion regulation* (s. 504-520). New York: Guilford Press
- Weltzien, I. M. M. (2019). «Du må være der de er»: en kvalitativ undersøkelse av prester og diakoners erfaring av sjalesorgsamtaler med ungdom (Masteroppgave). MF vitenskapelig høyskole.
- Westerlund, K. & Schuman, Å. (2019). "Religion och existentiell hälsa hos unga svenskar" i *Unga och religion i Sverige - Troende, ointeresserade eller neutrala?* eds. Maria Klingenberg, Mia Lövheim, Lund: Gleerups. 127-146.
- Westerlund, K. (2016). Spirituality and mental health among children and youth—a Swedish point of view. *International Journal of Children's Spirituality*, 21(3-4), 216-229.
- Wu, J., Snell, G., & Samji, H. (2020). Climate anxiety in young people: a call to action. *The Lancet Planetary Health*, 4(10), e435-e436.
- Zinnbauer, B. J. (2013). Models of healthy and unhealthy religion and spirituality. In K. I. Pargament, A. Mahoney, & E. P. Shafranske (Eds.), *APA handbook of psychology, religion, and spirituality (Vol. 2): An applied psychology of religion and spirituality* (s. 71-89). American Psychological Association.
- Zinnbauer, B. J., & Pargament, K. I. (2005). Religiousness and Spirituality. In R. F. Paloutzian, & C. L. Park (Eds.), *Handbook of the Psychology of Religion and Spirituality* (s. 21-42). New York, NY: Guilford.